

GICZI ZSOLT

A KATOLIKUS–PROTESTÁNS VEGYES HÁZASSÁGOK ÉS A REVERZÁLISOK ÜGYE AZ 1920-AS ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN

Az első világháborút követő években hazánk katolikus és protestáns egyházai között számos nézeteltérés merült fel. Ezek közül a legtöbb összeütközést és egyéni fájdalmat a vegyes házasságok és a reverzálisok ügye okozta. Ehhez elválaszthatatlanul kapcsolódott az eltérő hitű szülők gyermekei vallásának kérdése, hiszen pontosan ennek eldöntése körül folyt a felekezeti küzdelem. A probléma gyökerei a 19. századba nyúltak vissza. Már akkor állandó vita tárgyát képezte a katolikus egyház azon magatartása, mely tiltotta híveinek, hogy házasságkötésük más vallásúakkal idegen felekezet lelkésze előtt történjen. A katolikus papok viszont csak akkor áldották meg az ilyen frigyekeket, ha a nem katolikus fél írásbeli kötelezvényt – azaz reverzalist – adott arról, hogy valamennyi gyermeküket a katolikus hitben nevelik. Érthető, hogy ez a protestánsok heves ellenkezését váltotta ki. Ugyanakkor sok katolikus hívőnek lelkiismereti terhet jelentett, hogy házastársát hitével ellenkező cselekedetre kell rávennie.

A vegyes házasságok ügyének rendezésére a dualizmus időszakában állami részről az első lépést az 1868. évi XLVIII. törvénycikk tette meg. Ez a magyarországi reformátusok és evangélikusok katolikus társsal kötött házasságainak bontópereit a katolikus egyházi ítélezés hatálya alól kivonva világi bíróságok döntéskörébe rendelte. Erdély területén pedig a protestánsok válópereiben eltérő hitű házastárs esetén is saját egyházi törvényszékeiket nyilvánította illetékesnek.¹ Az 1868. évi LIII. törvény a bevett vallásfelekezetekhez tartozók közötti vegyes házasságokat mindkét fél papja előtt érvényesen megköthetőnek minősítette. Tiltotta az ilyen frigyekekből született gyermekek vallására vonatkozó reverzális adását, s kimondta, hogy a fiúk az apjuk, a lányok az anyjuk vallását követik.² Ez a szabályozás közjogi szempontból méltányosnak volt nevezhető, azonban ütközött az érvényben levő katolikus egyházi kánonokkal. Így aztán katolikus részről folytatódott a reverzálisok kikényszerítése,

---

¹ Balogh Margit – Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Kronológia. História Könyvtár. Kronológiák, adattárak I. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1993. 90. p. Tanulmányunkban a magyarországi protestáns egyházak csoportjából a két legjelentősebbnek – a reformátusnak és az evangélikusnak – álláspontját vizsgáljuk az elemzett kérdés-körben.

² Magyar Törvénytár. Millenniumi emlékkiadás. 1836–1868. évi törvénycikkek. Szerk.: Márkus Dezső. Franklin-Társulat, Budapest, 1896. 507. p.

s a törvényi előírás alapján protestánsnak számító gyerekek katolikusnak történő „elkeresztelése”. Ennek megszüntetése volt a célja az 1879. évi XL. törvénycikk 53. §-ának, amikor büntetéssel sújtotta azt, aki 18 évnél fiatalabb kiskorú egyént vallás-változtatásra kényszerít. A katolikus papság azonban ezt követően sem hagyott fel korábbi magatartásával. Nem hozott kézzelfogható eredményt Csáky Albin kultusz-miniszter 1890 februárjában kiadott rendelete sem, amely pénzbírsággal fenyegette meg az elkeresztelő lelkészeket.³

A felekezeti viszonyok nem javultak, folytatódott a reverzálisok és a gyermekek vallása körüli küzdelem. Ezért a liberális kormányzat az 1890-es években hozott egyházpolitikai törvények révén szabályozta az elmérgesedett helyzetet. Ezek közül az 1894. évi XXXI. törvénycikk bevezette a kötelező polgári házasságot, amelyet meghatározott feltételek teljesülése esetén fel lehetett bontani. Ezekben a válóperes ügyekben az állami bíróságok voltak jogosultak a döntésre. Azonban a 149. § azt is kimondta, hogy „Ezen törvény a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelezéseket érintetlen hagyja.”⁴ Ebből az következett, hogy a protestánsokkal szemben erőfölényben levő katolikus egyház a világi jog területén elvesztette befolyását hívei házasságkötését illetően, azonban megőrizte a felettük gyakorolt lelki kontroll lehetőségét. Ez a kettősség a Horthy-korszakban változatlanul fennállt.⁵

Az 1894. évi XXXII. törvénycikk a gyermekek vallásáról intézkedett. Visszaállította a vegyes házasságok esetében az 1868. évi LIII. törvény által eltörölt reverzálisadás lehetőségét. Azonban a házassági kötelezvényt csak akkor tekintette érvényesnek, ha polgári hatóság – közjegyző, járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró – előtt, az előírt alakszerűség betartásával jött létre az esküvőt megelőzően. Azokban az esetekben, amikor a szülők házasságuk megkötéséig nem egyeztek meg hivatalosan gyermekeik vallásáról, a jogalkotók továbbra is érvényben hagyták a nem nemet követ szabályt. Tehát ilyenkor a fiúk az apjuk, a lányok az anyjuk felekezetéhez tartoztak. Hosszan foglalkozott a törvény szövege a gyermekek vallásváltoztatásának lehetőségeivel, különösen részletezve a hetedik életévüket még be nem töltötteknél követendő eljárást.⁶ Az egyházpolitikai törvények közül az 1894. évi XXXIII. az ál-

---

³ Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. *Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae I.* Aurora Könyvek, München, 1973. 460–461. p.

⁴ Magyar Törvénytár. Millenniumi emlékkiadás. 1894–1895. évi törvénycikkek. Szerk.: Márkus Dezső. Franklin-Társulat, Budapest, 1897. 193. p.

⁵ Az 1930-as években Serédi Jusztinián esztergomi érsek kísérletet tett a házassági jog 1894-es rendezésének módosítására. Ám a protestánsok határozott ellenállása és a kormányzati tényezők tartózkodó magatartása meghiúsította kezdeményezése megvalósulását. Lásd: Gergely Jenő: Főpapok, főpásztorok, főbbik. Arcélek a huszadik századi magyar egyháztörténetből. Pannonica Kiadó, Gyoma, 2004. 172–173. p.

⁶ Magyar Törvénytár. Millenniumi emlékkiadás. 1894–1895. évi törvénycikkek. Id. mű, 194–195. p.

lami anyakönyvezés bevezetéséről rendelkezett, ezen a téren is meghonosítva hazánkban a modern polgári joggyakorlatot.⁷

A fenti törvények életbelépését követően a vegyes házasságok és a reverzálisok körül zajló katolikus–protestáns küzdelem fokozatosan elcsitult hazánkban. 1907. augusztus 2-án azonban X. Pius pápa közölte *Ne temere* kezdetű dekrétumát. Ebben úgy rendelkezett, hogy a jövőben a vegyes házasságok csak akkor lesznek érvényesek, ha katolikus pap aktív közreműködésével kötik őket. Ehhez viszont szükséges a protestánsok részéről adott reverzális. Ez hatályon kívül helyezte azt a Magyarországnak korábban a *Quas vestro* pápai brevében és a hozzá fűzött *Lambruschini-féle instrukcióban* adott engedélyt, mely a nem katolikus lelkész előtt megkötött vegyes házasságokat ugyan tiltotta, de ha már megtörténtek, akkor nem vonták kétségbe érvényességüket.⁸ Így megszűnt az a kibúvó, amely lehetővé tette, hogy a reverzalist megtagadó protestáns fél katolikus jegyesével református vagy evangélikus templomban keljen egybe anélkül, hogy utóbbit saját egyházában elviselhetetlen fenyték érje. A dekrétum megjelenése ismét csatasorba állította a hazai protestánsokat. Azonban az ezúttal kompromisszumkész katolikus püspökök a Vatikánban elérték, hogy Magyarország Németországhoz hasonlóan mentességet nyerjen a *Ne temere* hatálya alól. Ez az 1906-os *Provida sapientique cura* kezdetű pápai instrukció eredetileg csak Németországra vonatkozó érvényességének hazánkra történő kiterjesztésével és meghosszabbításával valósult meg.⁹ Ennek következtében nálunk folytatódhatott a vegyes házasságok megkötésének mindkét fél számára elfogadható gyakorlata.

Ez a kedvező helyzet 1918. május 19-ig tartott. Akkor ugyanis életbe lépett a katolikus világegyház új törvénykönyve. A *Codex Iuris Canonici* 1060. kánonja mindenhol megtiltotta a vegyes házasságokat, ha veszélyeztetik a katolikus fél és a születendő gyermek hitét. Az 1061. kánon abban az esetben adott felmentést a tiltás alól, ha mindkét jegyes kötelezte magát összes gyermekük katolikusnak történő nevelésére. A kánonjog szerint csak az a vegyes házasság minősült érvényesnek, amit katolikus pap és két tanú előtt kötöttek.¹⁰ Ezzel Magyarországon végérvényesen megszűnt a protestánsok számára a reverzálisadás elkerülésének lehetősége, ha katolikus szempontból érvényes vegyes házasságban akartak élni.

⁷ Id. mű, 195–214. p.

⁸ Szántó Konrád: A katolikus egyház története. II. kötet. Ecclesia, Budapest, 1985. 404. p. A *Quas vestro* brevét még 1841. április 30-án bocsátotta ki XVI. Gergely pápa. Az akkori szentszéki bíboros államtitkár által a brevéhez fűzött kiegészítő utasítást nevezik *Lambruschini-féle instrukciónak*. Maga a breve egyébként a katolikus pap passzív közreműködésével kötött vegyes házasságot is engedélyezte Magyarországon.

⁹ Hermann Egyed: Id. mű, 479. p. A *Provida* a németországi területeken érvényesnek ismerték el a katolikus hívők protestáns lelkészek előtt kötött vegyes házasságait.

¹⁰ Bánk József: Kánoni jog. II. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1963. 171–174. p. Az 1918-as *Codex Iuris Canonici* 1983-ig volt érvényben.

A reformátusok és az evangélikusok azonnal tiltakoztak a számukra hátrányos változtatás ellen. Azonban az 1918-as év hátralevő részében és 1919-ben hazánkban bekövetkezett sorsdöntő fontosságú történelmi események átmenetileg háttérbe szorították a kiobbanni készülő felekezeti csatározást. Ám ez nem jelentette azt, hogy a protestánsok vezetői nem jelezték a katolikusság előjárói felé ezirányú elégedetlenségüket. Ez történt például 1918. december 5-én, amikor katolikus részről Prohászka Ottokár székesfehérvári megyés püspök és gróf Zichy János volt kultuszminiszter a közös keresztény politikai szervezkedés lehetőségéről tárgyalt Kapi Béla dunántúli és Geduly Henrik tiszakerületi evangélikus püspökökkel.¹¹ A protestánsok szóvá tették egyebek mellett a vegyes házasságok és a reverzálisok problémáját akkor is, amikor Prohászkaék 1919 augusztusában tanácskoztak velük közéleti együttműködésük kilátásairól.¹² Természetesen az új egyházi törvénykönyv rendelkezései miatt a katolikus tárgyalófelek nem tehettek semmilyen engedményt ezen a téren. Sőt, a katolikus főpapok erőteljesen szorgalmazták, hogy a Tanácsköztársaság idején kötött vegyes házasságok ügyét utólag rendezzék. Ebben az időszakban ugyanis a világi hatóságok az egyházak és az állam szétválasztása miatt nem foglalkoztak a reverzálisokkal. Márpedig az 1894. évi XXXII. törvénycikk értelmében ezek akkor lettek volna érvényesek, ha hivatalos szervek előtt kötik őket. Ezért az 1919. augusztus 22-én, Budapesten tartott katolikus püspökkari konferencia úgy határozott, hogy átiratot intéz a kultuszminiszterhez. Ebben a püspökök azt kérték, hogy a kömmün alatt csak az egyházi fórumok előtt adott reverzálisokat törvényesnek ismerjék el. Amely esetben pedig nem történt kötelezvény adása, azt az érintettek visszamenőleg tehessek meg. Ezzel egyidejűleg kérték az 1919. március 21. utáni áttérések állami elismerését.¹³ Meg is született 1919 végén a 6822/1919. ME számú rendelet, melyről az 1920. március 17-i püspökkari értekezleten a jelenlevők megállapították, hogy az a katolikus elvárásoknak mindenben megfelel.¹⁴ Csernoch János esztergomi érsek 1920. január 9-én kiadott körlevelében felszólította főegyházmegyéje papjait, hogy az elmulasztott reverzálisok megkötését minden erejükkel mozdítsák elő.¹⁵

---

¹¹ Tengely Adrienn: A keresztény politikai erők felkészülése az elmaradt 1919. áprilisi választásokra. Egyháztörténeti Szemle. Szerk.: Balogh Judit–Dienes Dénes–Fazekas Csaba. 2006/1. szám, 164. p. Valamint Prohászka Ottokár: Naplójegyzetek. III. kötet (1919–1927). Szerk. és jegyz.: Frenyó Zoltán és Szabó Ferenc SJ. Agapé Kft. nyomdája, Szeged–Székesfehérvár, 1997. 111. p.

¹² Prohászka Ottokár: Id. mű, 111. p.

¹³ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között. (A továbbiakban: A magyar katolikus püspökkari tanácskozások...) I. kötet. Összeáll. és bev.: Beke Margit. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XII. Aurora, München–Budapest, 1992. 43. p. A katolikus püspökkari értekezleteket az egész Horthy-korszakban Budapesten tartották. Ezért a következőkben nem írjuk ki külön a helyszínüket.

¹⁴ Id. mű, I. kötet, 47. p.

¹⁵ Esztergomi Prímási Levéltár. (A továbbiakban: EPL.) Circulares litterae dioecesanae anno ... ad clerum archidioecesis Strigoniensis. (A továbbiakban: Circulares.) 1920/I. 7. p.

Prohászka Ottokár 1920. április 3-án levelet küldött Csernoch Jánosnak. Ennek egyik fő témája a vegyes házasságok ügye volt. A székesfehérvári püspök ezzel kapcsolatban így írt: „A protestánsok nagyon el vannak keseredve s a parlamentben is ki fog sülni a villamos szikra; méltóztassék odahatni, hogy a status quo ante visszaállíttassék.”¹⁶ Prohászka naplójának 1919. november 22-i bejegyzéséből tudjuk, hogy a reformáció követői iránt egyébként toleráns főpapot idegesítették a protestánsok panaszai az új katolikus egyházi törvénykönyv vegyes házasságokkal kapcsolatos álláspontjára.¹⁷ Azonban tisztában volt azzal, hogy a keresztény-nemzeti Magyarország megerősítése politikai téren megköveteli a katolikus-protestáns együttműködést. Ezért kérte a hercegprímástól, hogy igyekezzen elérni a reformáció egyházi számára elfogadható korábbi állapot visszaállítását a vegyes házasságok kezelését illetően. Csernoch hasonló megfontolásból egyetértett Prohászkaival. De nem Székesfehérvár püspöke volt az egyetlen, aki ilyen kéréssel fordult az esztergomi érsekhez. A Keresztény Szövetség Intéző Bizottsága 1920. április 15-én kelt beadványában arról értesítette Csernochot, hogy agitációt kezd a felekezeti viszálykodások ellen. A bizottság úgy látta, hogy katolikus részről leginkább azzal tudnák előmozdítani a vallási békét, ha a püspöki kar kieszközölné Rómában az enyhítést hazánk számára a vegyes házasságokra vonatkozó szigorú kánonjogi előírások tekintetében.¹⁸

Egyre erőteljesebben hallatták hangjukat a kérdésben a protestánsok is. 1920 folyamán mind több mértékadó református és evangélikus egyházi személyiség hangoztatta kritikai észrevételeit a hazai katolicizmussal szemben. Alapvetően két dolgot sérelmeztek. Az egyik a vegyes házasságok és a reverzálisok megváltozott helyzete, a másik az egyes egyházaknak nyújtott államsegély mértéke volt. Utóbbiról úgy vélekedtek, hogy a katolikusokat jobban támogatja pénzügyileg a kormányzat, mint ahogy az 1848. évi XX. törvénycikk értelmében megengedhető lenne. A katolikusok természetesen védelmezték saját érdekeiket, így egyre élesebb hangvételű polémia bontakozott ki. 1920 és 1921 fordulójára eltűnőben volt az a békülékeny és együttműködésre törekvő magatartás, ami 1919 második felében és 1920-ban a forradalmak okozta sokkból éledező nagy történelmi egyházakat túlnyomóan jellemezte. A reformáció követőinek csoportjában Raffay Sándor volt az elsők egyike, aki figyelemztetést intézett a katolikusokhoz. A *Szózat* nevű politikai napilap 1920. április 4-i, húsvéti számában *Föltámadás* címmel írt vezércikket. Ebben a Bányai Evangélikus Egyházkerület püspöke egyenesen úgy látta, hogy Magyarországon kultúrharc fenyeget, aminek a katolikusok az okai. Raffay így panaszkodott: „Mi szükség volt a keresztény egyházak ébredő megértését, kölcsönösen vágyott összesimulását ismét szétütni a reverzális újból kihirdetett kényszerével? Hát nem látják be, hogy

¹⁶ EPL Categoria (A továbbiakban: Cat.) 38. 1274/1920.

¹⁷ Prohászka Ottokár: Id. mű, 111. p.

¹⁸ EPL Cat. D/b. 1276/1920.

békés együttélés nélkül csak pusztá jelszó a keresztény kurzus, melynek sem igazsága, sem tartalma nincsen?”¹⁹

Raffay írására azonnal reagált a katolikus sajtó. Az *Új Nemzedék* és a *Nemzeti Újság* című napilapok Vass József véleményét közölték. A későbbi miniszter ekkor egyetemi tanár és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának nemzetgyűlési képviselője volt. Katolikus papként értetlenségének adott hangot Raffay megnyilatkozását illetően. Szerinte felesleges és káros napirendre tűzni a vegyes házasságok kérdését, mert erre vonatkozóan az Apostoli Szentszék már döntött. Az *Új Nemzedék* 1920. április 7-i számában Vass véleménye mellett Petri Elek református püspök nyilatkozatát olvashatták még az érdeklődők. A Dunamelléki Református Egyházkerület lelki vezetője Raffaynál jóval visszafogottabb álláspontra helyezkedett. Általános-ságban azt hangsúlyozta, hogy a keresztény felekezetek összefogására van szükség. Emellett azonban rámutatott arra, hogy a reverzálisokat illetően a katolikus papok részéről „bizonyos merevség” tapasztalható.²⁰

Hamarosan bekövetkezett a probléma Prohászka által megjelölt parlamenti felvetése is. Erre a nemzetgyűlés 1920. április 14-i ülésén került sor Kováts J. István felszólalásában. Az Országos Kisgazda és Földműves Párthoz tartozó Kováts a református közélet neves személyisége volt. Egy ideig Budapesten teológiai tanárként működött, majd 1918 őszétől 1919 márciusáig a protestáns ügyek kormánybiztosa volt. Nemzetgyűlési beszédében a keresztény kurzus fenntartása és megerősítése érdekében kérte a katolikus egyház vezetőit, hogy vegyék komolyan a protestánsok velük kapcsolatos panaszait. Utalt Raffay Sándor fent említett cikkére, majd négy olyan tényezőt jelölt meg, melynek megoldatlansága súlyosan terheli a katolikus-protestáns viszonyt. A négy elem a következő volt: a reverzálisok ügye, a katolikus autonómia kérdése, a főkegyúri jog gyakorlásának rendezetlensége és a protestáns katonai lelkészet alárendelése a katolikus tábori püspökségnek.²¹ Kováts hangsúlyozottan foglalkozott a vegyes házasságoknál megkövetelt kötelezvényekkel. Arra kérte a „hazafias katolikus főpapságot”, hogy járjon el a Vatikánban az ezen a téren Magyarországnak régebben biztosított kedvezmény visszaállításáért. Ekkor a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja képviselői közül Prohászka Ottokár közbeszólt: „Meglesz!

---

¹⁹ Szózat. Politikai napilap. Főszerk.: Ulain Ferenc. 1920. április 4. 1. p.

²⁰ Új Nemzedék. Felelős szerk.: Milotay István. 1920. április 7. 3. p.

²¹ Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. I. kötet. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1920. 406–408. p. A főkegyúri jog gyakorlásánál a fő problémát az jelentette, hogy az 1918-ban életbe lépett *Codex Iuris Canonici* 329. kánonja kizárólagosan a pápa jogának minősítette a főpapok kinevezését. Ehhez képest csak másodlagos problémát jelentett, hogy az államfői hatalmat kormányzóként gyakorló Horthy Miklós református volt. 1927 májusában az Apostoli Szentszék és a magyar állam egy ún. *intesa semplice* (egyszerű megállapodás) keretében rendezte a kérdést. Eszerint a püspöki és érseki székek betöltésében a Vatikán dönt, de előzetesen nem hivatalos formában a magyar kormány közölheti az adott esetre vonatkozó észrevételeit. Lásd: László T. László: *Egyház és állam Magyarországon 1919–1945*. Szent István Társulat, Budapest, 2005. 176–181. p.

A primás maga megy le Rómába!²² Ezt Kováts örömmel nyugtázta, a jelenlevők pedig általános helyesléssel és tapsal vették tudomásul.

A protestánsok iránti jóindulatáról közismert Csernoch felvállalta a hozzá több irányból érkező felkérést a vegyes házasságok problémájának rendezésére. Ezen a téren volt már tapasztalata, hiszen még csanádi megyés püspökként jelentős szerepet játszott az 1907-es *Ne temere* pápai dekrétum hatálya alóli magyarországi mentesség elérésében.²³ Esztergom érseke 1920. július 6. és 16. között járt Rómában. Útjának eredményéről 1920. október 27-én tájékoztatta a püspökkari konferenciát. Csernoch több kérészt terjesztett elő a Vatikánban. Az elcsatolt országrészek egyházjogi helyzetének rendezését illetően segítőkészséget tapasztalt a magyar katolikus érdekek iránt. Nem így történt a katolikusok és protestánsok közötti frigyek ügyében. A hercegprimás – püspöktársai véleményének kikérése után – lényegében azt kérte az Apostoli Szentszéktől, hogy hazánkban a vegyes házasságok esetében engedélyezzék az új katolikus egyházi törvénykönyv életbelépése előtti gyakorlat folytatását. Ezzel kapcsolatban Csernoch vatikáni tárgyalópartnerei hangsúlyozták a felmerülő rendkívül nagy nehézségeket. Némi reményt adott azonban az az ígéretük, hogy a témát az 1920. őszi bíborosi konzisztórium meg fogja tárgyalni.²⁴ Azonban a bíborosok tanácskozását követően elutasító válasz érkezett Rómából. Erről értesülve Csernoch a püspöki kar határozata alapján még egy próbálkozást tett az Apostoli Szentszéknél. Ám az 1921. november 16-i püspökkari értekezleten arról kellett beszámolnia, hogy ismét negatív döntés született az illetékes vatikáni kongregációban.²⁵ Ezek után nem volt mit tenni. Róma hajlíthatatlan álláspontját a kompromisszumra kész magyar főpapoknak tudomásul kellett venniük. Többször már nem kísérelték meg, hogy a katolikus világegyház központjában a vegyes házasságokra vonatkozó engedményeket kérelmezzenek. A magyarországi felsőklérus protestánsokkal szemben elutasító álláspontot képviselő tagjai teljesen elégedettek voltak a Vatikán fenti magatartásával. Szmrecsányi Lajos egri érsek például már az 1922. március 22-i püspökkari konferencián sürgette, hogy a *Codex Iuris Canonici* vegyes házasságokról szóló előírásait minden főpásztor a legszigorúbban tartassa be.²⁶

A protestánsok elismerően nyugtázták a katolikus egyház hazai előjáróinak próbálkozásait a vegyes házasságok és a reverzálisok méltányos rendezésére. Nagy volt azonban csalódottságuk, amikor kiderült, hogy ezen a téren Róma részéről a jövő-

---

²² Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. I. kötet. Id. mű, 407. p. A protestáns érdekeket szenvedélyesen védelmező Kováts J. István egyébként fiatalemberként tért át a római katolikus vallásból a reformátusba.

²³ Reisner Ferenc: Csernoch János hercegprimás és a katolikus egyház szerepe IV. Károly monarchia-megmentési kísérleteiben. *Studia theologica Budapestinensia* 4. Márton Áron Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1991. 31. p.

²⁴ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások... I. kötet. Id. mű, 59–60. p.

²⁵ Id. mű, 84. p.

²⁶ Id. mű, 96. p.

ben nem remélhető semmilyen engedmény. A reformátusok és az evangélikusok tántoríthatatlan kitartással követelték a számukra hátrányos katolikus gyakorlat megváltoztatását. Az evangélikus egyház 1921. november 10–11-én, Budapesten tartott egyetemes közgyűlésén is tárgyalták a vegyes házasságok ügyét. Ekkor az egyház jogügyi bizottsága azt a véleményét fejtette ki, hogy az új katolikus egyházi törvénykönyv nem érvénytelenítette azokat az engedményeket, amelyek Magyarországon a *Codex Iuris Canonici* 1918-as életbelépése előtt a vegyes házasságok tekintetében fennálltak. Ezért a közgyűlés úgy határozott, hogy evangélikus részről semmiféle változtatást nem fogadnak el a megszokott gyakorlathoz képest.²⁷ Ezt a határozatot elküldték a református és az evangélikus egyház azonos érdekeinek képviselőit ellátó Protestáns Közös Bizottságnak és Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Utóbbit felkérték, hogy álláspontjukat közölje a katolikus egyház hazai vezetőivel és igyekezzen elérni náluk az evangélikus vélemény akceptálását.²⁸ Vass 1921 decemberében átküldte az iratokat Csernochnak és állásfoglalását kérte. A hercegprímás 1921. december 28-án kelt válaszában tájékoztatta a kultuszminisztert a probléma megoldására az Apostoli Szentszéknél tett lépéseiről és azok kudarcáról. A helyzet evangélikus értelmezését tévesnek minősítette és leszögezte: „A kérdés, amelyről szó van, hogy t.i. a katolikus egyház saját jogkörében híveinek mely házasságát tarja érvényesnek, kizárólag a kath. egyháznak belső ügye.”²⁹ A kultuszminiszter ennek megfelelő értesítést küldött az evangélikusság eljáróinak.

Ezzel azonban a levélváltás nem zárult le. Ugyanis Sztéhlo Kornél, az evangélikus egyház egyetemes ügyésze és a Protestáns Közös Bizottság előadója ugyanebben a témában levelet írt Csernochnak 1922 júliusában. Aziránt érdeklődött, helyesen értelmezték-e az 1921-es egyetemes közgyűlésen – éppen az ő javaslata alapján – az evangélikusok a vegyes házasságok és a reverzálisok ügyét.³⁰ Csernoch 1922. augusztus 3-án kelt, udvarias hangú válaszában természetesen ugyanazt közölte Sztéhloval, mint korábban a miniszterrel.³¹ Sztéhlo újabb levelében köszönetet mondott a tájékoztatásért, majd kijelentette: „Különösen igaz örömet fejezem ki afelett, hogy a magyar püspöki kar és annak élén Eminenciád iparkodott Rómát arra rábírní, hogy az exemptiót Magyarországnak meghagyják. A magyar püspöki karnak ezen bölcs belátásra valló lépését a mi protestáns egyházi köreinkkel közölni fogom és azt

²⁷ Evangélikus Országos Levéltár. (A továbbiakban: EOL.) Evangélikus egyetemes közgyűlési jegyzőkönyvek. (A továbbiakban: Eek jkv.) IV. kötet. Az 1921. november 10–11-i közgyűlés jegyzőkönyve. 5–6. p. Az evangélikus egyetemes közgyűléseket a Horthy-korszakban mindig Budapesten tartották. Ezért a következőkben nem jelöljük külön a helyszínüket. A korabeli protestáns egyházi testületek és tisztségek nevében szereplő „egyetemes” jelző mai értelemben az „országos” szónak felel meg.

²⁸ EPL Cat. 38. 4124/1921. Raffay Sándor püspök és Zsigmondy Jenő egyetemes felügyelő-helyettes levele Vass Józsefnek 1921. november 22-én. Másolat.

²⁹ EPL Cat. 38. 4124/1921. Csernoch János levele Vass Józsefnek 1921. december 28-án.

³⁰ EPL Cat. 38. 2442/1922. Sztéhlo Kornél keltezés nélküli levele Csernoch Jánosnak.

³¹ EPL Cat. 38. 2442/1922. Csernoch János levele Sztéhlo Kornélnak 1922. augusztus 3-án.

hiszem, hogy ez a kedélyek megnyugtatóra fog szolgálni.³² Miután Sztchlo végérvényesen megbizonyosodott a hivatalos katolikus álláspontról, azt bejelentette az evangélikusok 1922. október 12-i egyetemes közgyűlésén. Megállapította, hogy a Római Kúria ugyan a magyar kormánnyal hivatalosan nem közölte a vegyes házasságok hazai gyakorlatával kapcsolatos felfogásának megváltozását, azonban azt kész tényként kell kezelni a protestánsoknak. A közgyűlés részvevői Sztchlo jelentésének meghallgatását követően sajnálatukat fejezték ki arra vonatkozóan, hogy a Vatikán ezzel a ténykedésével aláássza a magyarországi keresztény felekezetek közötti békés együttműködést. A kormányhoz felterjesztést küldtek, melyben kérték, hogy mindent kövessen el a protestánsokat sértő római intézkedés visszavonására. Az evangélikus lelkészeket felhívták a vegyes házasságok elleni küzdelemre. Kijelentették, hogy amennyiben sehogy sem kerülhető el egy evangélikus házasságkötése katolikkal, akkor az utóbbtól reverzálíst kell szerezni a saját javukra.³³

A reformátusok az evangélikusokhoz hasonló csalódottsággal vették tudomásul a hercegprímás római próbálkozásainak kudarcát. Több egyházi fórumon foglalkoztak a vegyes házasságok ügyével. Így például az egyetemes konvent Budapesten tartott 1923. június 14-i ülésén tárgyalta a Középszabolcsi Református Egyházmegye határozatát. Ez arra kérte a református felekezet központi igazgatási testületét, hogy járjon el az állami hatóságoknál a katolikus egyház megváltozott vegyes házassági gyakorlata ellen. Akár a világi törvényhozás útján is ériék el, hogy az új katolikus egyházi törvénykönyvnek a hatályban levő magyar jogrendszerrel ütköző kitételei a reverzálisok vonatkozásában ne érvényesülhessenek. A konvent úgy döntött, hogy a szabolcsi reformátusok kérelmét átküldi a Protestáns Közös Bizottsághoz, amely már foglalkozik a szóban forgó kérdéssel.³⁴ A bizottság 1923. november 16-án és 21-én tartott ülésein a konvent átiratát megtárgyalva külön munkacsoportot hozott létre annak vizsgálatára, hogyan lehetne megszüntetni a vegyes házasságoknál a protestánsokat sértő újfajta katolikus gyakorlatot.³⁵ A Protestáns Közös Bizottság évekig foglalkozott a problémával, azonban kézzel fogható eredményt nem ért el. Hiába fordult a kormányhoz, az sem tudott hathatósan eljárni az Apostoli Szentszék e téren hajlíthatatlan magatartásának megváltoztatását illetően.

Az 1920-as évek folyamán a sajtóban és a különböző egyházi rendezvényeken katolikusok és protestánsok egyaránt számtalan alkalommal foglalkoztak a vegyes házasságok és a belőlük születő gyermekek vallásának kérdésével. A katolikus püspöki kar 1926. március 17-i ülésén Cesare Orsenigo budapesti apostoli nuncius a

³² EPL Cat. 38. 2442/1922. Sztchlo Kornél levele Csernoch Jánosnak 1922. augusztus 14-én.

³³ EOL Eek jkv. IV. kötet. Az 1922. október 12-i közgyűlés jegyzőkönyve. 8. p.

³⁴ A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje Budapesten, 1923. évi június hó 12–14. napjain tartott ülésének jegyzőkönyve. Hivatalosan kiadta: Benedek Zsolt. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1923. 144. p.

³⁵ Sztchlo Kornél: A Protestáns Közös Bizottság munkája 1892–1924. Bethlen-nyomda Rt., Budapest, 1926. 55–56. p.

Vatikán elégedetlenségét tolmácsolta amiatt, hogy Magyarországon gyakoriak a vegyes házasságok. Kijelentette, hogy ezek veszedelmességére a katolikus hívőket erősen figyelmeztetni kell, s az ilyen frigyek létrejöttét meg kell nehezíteni. A katolikus főpásztorok azonnal kinyilvánították, hogy korábban is elítélték ezt a káros szokást, s most „... a Szentatya óhajára fokozott éberséggel igyekeznek a vegyes házasságokat akadályozni.”³⁶ Ezt követően a püspökök körlevelekben figyelmeztették a katolikus papságot a *Codex Iuris Canonici* ide vonatkozó előírásainak szigorú betartására. Az Esztergomi Főegyházmegyében az 1927. augusztus 30-án keltezett pásztorlevél hívta fel a plébánosok figyelmét a vegyes vallás házassági akadályai alóli felmentés feltételeire.³⁷ A hívőknek lelkészeik elmagyarázták a más vallásúakkal kötött házasságok káros lelki következményeit. Bilkei Ferenc székesfehérvári esperes-plébános pedig tájékoztató brosrút adott ki 1928-ban annak indoklására, hogy miért tiltja a katolikus egyház a vegyes házasságokat.³⁸

Természetesen a protestáns lelkipásztorok szintén igyekeztek visszatartani a gondjukra bízottakat a vegyes házasságoktól. Például Ravasz László – a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke – az 1920-as évek közepén *Az igazi házasság* című füzetében óvta a reformátusokat a katolikusokkal való frigyre lépéstől.³⁹ Emellett a reformáció követői kitartóan bírálták a katolikusok hajlíthatatlan magatartását. A reformátusok negyedik budapesti országos zsinatának 1928. május 11-i ülésén a felekezet iskoláiról szóló VI. egyházi törvény módosításáról tárgyaltak. Ennek során napirendre került a vallási közösség tanítóinak és tanárainak házasodása. A zsinati atyák tiltották a kálvinista tanszemélyzet számára a katolikusokkal történő vegyes házasságok kötését és saját egyházuk kárára a reverzális adását. Az erről folytatott vitában Kováts J. István zsinati jegyző kárhoztatta a *Codex Iuris Canonici* felfogását a vegyes házasságokról.⁴⁰ Görömbey Péter nagykállói református lelkész pedig egyenesen úgy látta, hogy a kánonjogi törvények szellemisége szerint „... aki nem katólikus, az nem is ember.”⁴¹

---

³⁶ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások... I. kötet. Id. mű, 172. p.

³⁷ EPL Circulares. 1927/VIII. 37–38. p.

³⁸ Bilkei Ferenc: Miért tiltja a katolikus egyház a vegyes házasságokat? Vörösmarty Nyomda, Székesfehérvár, 1928.

³⁹ Ravasz László: Az igazi házasság. Komoly szó református vőlegényekhez és református menyasszonyokhoz. Kiadja a Magyar Traktátus Társaság, Budapest, é. n.

⁴⁰ A Magyarországi Református Egyház Budapesten 1928. évi május hó 8. napján megnyílt országos zsinatának naplója. I. kötet. Első ülészak 1928. május 8–16. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai RT., Budapest, 1928. 78. p.

⁴¹ Id. mű, 80. p. Bár Görömbey fenti véleménye túlzó, az kétségbenvonhatatlan, hogy alaposan ismerte a *Codex Iuris Canonici* vonatkozó részeit. Erről tanúskodik a témában kiadott könyve is. Vö.: Görömbey Péter: A felekezeti béke és a kánoni törvénytár intézkedései. Városi Nyomda, Debrecen, 1934. A mű címében Görömbeyként szereplő szerző kétségtelenül azonos a zsinati iratokban Görömbey néven emlegetett személlyel.

Újra foglalkozott az eltérő vallásúak házasságainak kérdésével a katolikus püspökök konferenciája is 1929. március 13-án. Az értekezlet napirendjén szerepelt, hogy a Sacra Congregatio S. Officii 1928. december 31-én kelt iratában aziránt tudakolódott, nem volna-e lehetséges Magyarországon a vegyes házasságokkal kapcsolatos reverzálisokat szabályozó állami törvények módosítása.⁴² A vatikáni legfőbb hitügyi hatóságnak az ötlet felvetésére sikerült kiválasztania a két világháború közötti időszak hazai szempontból egyik legkevésbé alkalmas részét. Hiszen az ilyen próbálkozás nyugodt felekezeti helyzetben sem kerülhette volna el a protestánsok heves tiltakozását. 1928 és 1929 fordulóján pedig egyáltalán nem volt békésnek nevezhető nálunk a katolikus-protestáns viszony. Ennek oka XI. Pius 1928. január 6-án kiadott *Mortalium animos* kezdetű enciklikája volt. Ebben a pápa rámutatott, hogy a római egyház Krisztus egyedül igaz egyháza. Minden rajta kívül eső keresztény vallási csoportot szakadárságnak bélyegzett. A katolikus hívőknek pedig a leghatározottabban megtiltotta, hogy az ismételten eretneknek nyilvánított protestánsok vallási egységterekvéseiben részt vegyenek.⁴³ A pápai körlevél nemzetközileg és hazánkban egyaránt éles kritikát váltott ki a reformáció követőinek táborában. Ennek következtében 1928–1929-ben idehaza rendkívül feszültté vált a kereszténység két nagy irányzatának kapcsolata. A katolikus főpapokban volt annyi józan belátás, hogy ilyen körülmények között nem tartották alkalmasnak az időt a reverzálisok állami újraszabályozásának kezdeményezésére. 1929. tavaszi értekezletükön ennek megfelelően foglaltak állást. Ugyanakkor ígéretet tettek a Szent Officium két további felvetésének teljesítésére. Ezek közül az egyik a vegyes házasság tilalma alóli felmentések megadásának szigorítására vonatkozott. A másik az egyházi engedély nélkül kötött frigyek utólagos jóváhagyásának megnehezítését tartalmazta.⁴⁴ Ilyen módon igyekeztek visszaszorítani a túl gyakran tartott házasságkötések számát az eltérő vallásúak között.

A vegyes házasságok gyakoriságának csökkentésére nem csak a katolikus, hanem a református és az evangélikus egyház is folyamatos erőfeszítéseket tett. Mindhárom felekezet vezetése tisztában volt vele, hogy a legideálisabb az lenne, ha híveik csak saját vallási közösségükön belül házasodnának. Ez egyrészt megszüntetné az egyházi jogi problémákat. Másrészt elmúlna annak a veszélye, hogy valamelyik házastárs ráveszi hitének elhagyására a másikat, vagy vallási közömbösségbe torkollik kapcsolatuk. Az emberi szíveknek azonban nem lehetett parancsolni, sem észérvekkel meggyőzni a szerelmeseket. Bár az évente létrejött vegyes házasságok száma mutatott ingadozást, de jelentősen nem változott. Így például 1920-ban 18 879; 1925-ben 14 893; 1931-ben 15 890 volt az eltérő vallásúak által kötött házasságok száma

---

⁴² A magyar katolikus püspöki tanácskozások... I. kötet. Id. mű, 247. p.

⁴³ Karl Heussi: Az egyháztörténet kézikönyve. Osiris Kiadó – Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. 542. p.

⁴⁴ A magyar katolikus püspöki tanácskozások... I. kötet. Id. mű, 247–248. p.

hazánkban.⁴⁵ Ami ezeknek az esküvőknek az adott években megtörtént összes házasságkötésből való részesedését illeti, az a következőképpen alakult: 1920-ban 17,5%; 1925-ben 20,0%; 1931-ben 20,8%.⁴⁶ Ez az arány valóban magas volt, így érthető, hogy miért sürgették a Vatikánban a csökkentésére való törekvést. A vegyes házasságoknak csak egy részében történt reverzálisadás. Akik nem akartak egyoldalúan megegyezni gyermekeik vallásáról, azokat a protestáns lelkészek eskették meg, vagy csak polgári házasságot kötöttek. A reverzalist adók részesedése az összes vegyes házasságon belül így változott: 1920-ban 34,4%; 1925-ben 39,3%; 1931-ben 48,7%.⁴⁷ Ezekből a megegyezésekből a katolikus egyház javára jött létre 1920-ban 54,1%; 1925-ben 51,8%; 1931-ben 53,1%. A református felekezetnek kedvezett az összes reverzálisból 1920-ban 36,1%; 1925-ben 38,1%; 1931-ben 37,5%. Az evangélikus hitben kívánta minden gyermekét nevelni a vegyes házásoknak 1920-ban 9,1%-a; 1925-ben 9,3%-a; 1931-ben 8,6%-a.⁴⁸ A kiemelt évek adatai hűen tükrözik az 1920-tól 1931-ig terjedő időszak vegyes házassági és reverzálisadási tendenciáit. A statisztikai adatok alapján látható, hogy a szigorú egyházfegyelem révén a katolikus egyház biztosítani tudta magának a születendő gyermekeket a vegyes házasságok abszolút többségében. Azonban korántsem tudta elérni azt az arányt – tulajdonképpen a 100%-ot –, amit szeretett volna. Mindezek következtében a katolikusok a maguk szempontjából ugyanúgy elégedetlenek voltak a reverzálisok megoszlásának alakulásával, mint a protestánsok, akik folyamatos veszteségeket szenvedtek el ezen a téren.

A reformátusok és az evangélikusok nem szűntek meg követelni a vegyes házasságok és a belőlük származó gyerekek vallásának nekik szintén elfogadható rendezését. Kitűnt ezen a téren Raffay Sándor, aki sokszor kemény hangvételben nyilatkozott erről a problémáról. A katolikus püspökök 1929. október 25-én tartott értekezletükön nehezményezték, hogy „... ez évi október 4-én elhangzott beszédében Raffay erős és bántó bírálat tárgyává tette a vegyes házasságokról szóló katolikus tanítást.”⁴⁹ Ezzel Raffay püspöki jelentésére utaltak, amit a Bányai Evangélikus Egyházkerület 1929. október 4-én, Budapesten tartott közgyűlése elé terjesztett. Ebben gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszternek címezve szavait a következőket mondta: „Bízom abban is, hogy a vegyesházasságok kérdésében a római katolikus egyház hivatalos és most már a gyakorlatba is beleerőszakolt kíméletlen

⁴⁵ Somogyi István: A reverzálisok. Megegyezések a gyermekek vallására. Jupiter Könyvnyomda, Budapest, 1933. 33. p.

⁴⁶ Ugyanott.

⁴⁷ Id. mű, 36. p.

⁴⁸ Az 1920-as és 1925-ös adatok származási helye: Karner Károly: A felekezetek Magyarországon a statisztika megvilágításában. Theológiai Tanulmányok 14. Debrecen Szabad Királyi Város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-Vállalata, Debrecen, 1931. 35. p. Az 1931-es adatok származási helye: Somogyi István: Id. mű, 36. p.

⁴⁹ A magyar katolikus püspöki tanácskozások... I. kötet. Id. mű, 270. p.

eljárásának megszüntetésére, míg arra idő van, minden lehető megtesz...⁵⁰ Ezt a kitévelt a katolikus sajtó hevesen támadta, elutasítva Raffay kritikájának jogosságát. Hasonlóan tettek a főpásztorok is. Az evangélikus püspököknek azonban nem lehetett kedvét szegni. Az elkövetkező években változatlan határozottsággal képviselte egyháza érdekeit ezen a téren.

XI. Pius pápa 1930. december 31-én *Casti connubii* kezdetű enciklikát tett közzé. A körlevélben a katolikus egyházfő a modern kor kihívásaival szemben védelmezte az egyház tanítását a keresztény házasságról. Idealizálta a férfi és a nő tradicionális kapcsolatát és erkölcsileg jóváhagyta a családban hagyományosan kialakult szerepeket.⁵¹ Elutasította azt a felfogást, hogy a polgári házasság egyenrangú lenne az egyházzal. Kárhoztatta a vallási közönyt és hitehagyást eredményező vegyes házasságokat és a válást. A családok és a társadalom jövőjének biztosítására egyedüli járható útként a katolikus házasság megerősítését jelölte meg.⁵² A pápai megnyilatkozás újabb lendületet adott hazánkban a felekezeti vitáknak.

A Horthy-korszak hátralevő részében végig fennmaradtak a nézeteltérések a vegyes házasságokról és a belőlük származó gyermekek vallására vonatkozó reverzálisokról. Ám az ezekről zajló polémia semmilyen pozitív eredményt nem hozott. A reformátusok és az evangélikusok nem tudták elérni az 1918-as *Codex Iuris Canonici* életbelépése előtti helyzet visszaállítását, amely nekik megnyugtató lett volna. Azonban a katolikus egyház sem tudta keresztülvinni céljainak teljes megvalósítását ezen a téren. Így az 1919 és 1945 közötti hazai katolikus–protestáns kapcsolatokat leginkább megterhelő problémakör megoldatlan maradt.

---

⁵⁰ EOL Bányai Evangélikus Egyházkerület Levéltára. Különanyag. Közgyűlési jegyzőkönyvek. Az 1929. október 4-i közgyűlés jegyzőkönyve. 28. p.

⁵¹ Gergely Jenő: A pápaság története. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982. 338. p.

⁵² EPL Circulares. A pápai enciklika magyar fordítása beiktatva az 1931-es kötet végére.

Die Sache von den katholisch-protestantischen Ehen und des Reverses
in den 1920er Jahren in Ungarn

In den 1920er Jahren wurden mehrere Auseinandersetzungen zwischen den ungarischen katholischen und protestantischen Kirchen aufgetaucht. Dazwischen verursachten die meisten Konflikte die Sache von der gemischten Ehe und des Reverses. Der Ausgangspunkt dieses Problems war das Codex Iuris Canonici, welches in der römisch-katholischen Kirche in 1918 in der Inkraftsetzung war. Es hat bestimmt, dass eine römisch-katholische Person eine gültige Ehe mit einem nicht katholischen Mensch nur vor einem katholischen Pfarrer binden darf. In solcher Situation mussten sie, die Katholiken und auch anderes Teil, ein Verpflichtungsschein, sogenannte Revers davon geben, dass sie alle Kinder in dem katholischen Glauben erziehen werden. Die Protestanten haben dagegen protestiert und sie mochten erreichen, wenn ein Kind in einer gemischten Ehe geboren wird, könnten der Junge die Religion von seinem Vater und das Mädchen von seiner Mutter befolgen. Dafür haben sie immer wieder um die staatliche Leitung bitten, dass sie bei den Katholiken erzielen, dass sie ihr Verhalten der gemischten Ehe verändern.

János Csernoch, wer der Erzbischof in Esztergom (Gran) war, verursachte in 1920 und in 1921 im Vatikan, dass die katholische Kirche bestimmte Zession für die Protestanten im Fall der gemischten Ehe in Ungarn geben könnte. Jedoch haben sie im Zentrum der Weltkirche diese Bitte steif abgelehnt. Es hat die Missbilligung von den Protestanten verursacht und es hat eine konfessionelle Anfeindung ergeben, welche mehrere Jahren lang gedauert hat. Von der Leitung der protestantischen Kirchen war Sándor Raffay, wer ein lutheranischer Bischof gewesen ist, wer den Standpunkt der katholischen Kirche beurteilt haben. Ähnlich haben sich der reformierte Bischof, László Ravasz, István Kováts J. ein Synodenotar und andere verhalten. Natürlich sind die meisten heftigen Antworten von der katholischen Seite nicht weggeblieben.

Der Papst, Pius der XI., hat die Enzyklika Casti connubii in 1930 veröffentlicht. Es hat die gemischten Ehen verpönt und es hat anvisiert, die katholischen Ehen zu verstärken. Diese päpstliche Äusserung hat einen neuen Anstoss für die konfessionelle Streitigkeit in Ungarn gegeben, welche zu keinen positiven Ergebnissen geführt hat.